

Palski, Zbigniew

Kadry organów Informacji Wojska Polskiego

Przegląd Historyczny 84/4, 463-485

1993

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

ZBIGNIEW PALSKI

Kadry organów Informacji Wojska Polskiego

Jedną z instytucji represyjnych państwa totalitarnego w latach 1944-1956 była Informacja Wojska Polskiego. Pod tą nazwą ukrywał się kontrwywiad wojskowy, utworzony w 1943 r. na terenie ZSRR wraz z tworzącymi się tam jednostkami WP. Placówki Informacji istniały początkowo przy jednostkach WP, w kolejnych latach — w związku z rozbudową organizacyjną i wzrostem liczebności WP — zaistniała konieczność utworzenia organu kierowniczego kontrwywiadu. Na mocy rozkazu nr 22 z 10 września 1944 Naczelnego Dowódcy Wojska Polskiego gen. broni Michała Roli-Żymierskiego utworzono Zarząd Informacji Naczelnego Dowództwa WP, ten zaś w myśl rozkazu NDWP nr 95/org z 30 listopada 1944 przekształcono w Główny Zarząd Informacji Naczelnego Dowództwa WP. Z kolei 11 marca 1945 rozkazem NDWP nr 50/org. zmieniono nazwę na Główny Zarząd Informacji Wojska Polskiego. Pod tą nazwą centrala kontrwywiadu wojskowego przetrwała aż do rozwiązania 10 stycznia 1957.

Informacja wojskowa nie pełniła zadań kontrwywiadowczych — była instytucją terrorystyczno-policyjną, której zadaniem było wymuszenie posłuszeństwa sił zbrojnych wobec nowych władz politycznych. W swojej działalności Informacja posługiwała się jednak technikami operacyjnymi właściwymi dla działań kontrwywiadowczych. Kto w takim razie chronił WP przed penetracją obcych wywiadów, bardzo przecież aktywnych w owych latach? Należy przypuszczać, że ochronę taką zapewniał kontrwywiad wojskowy Armii Radzieckiej, mający ułatwione zadanie ze względu na obecność na kierowniczych stanowiskach w WP oficerów radzieckich, w tym także i w Informacji.

Przyjrzyjmy się zatem bliżej kadrom rzekomego kontrwywiadu wojskowego.

KADRA OFICERSKA ORGANÓW INFORMACJI

W latach 1943-1944, 100% stanowisk w Informacji obsadzonych było przez oficerów radzieckich. Pierwsza grupa Polaków napłynęła w połowie 1944 r. — było ich najprawdopodobniej 17, objęli jednak stanowiska tłumaczy i protokolantów.

Znaczący napływ Polaków do organów Informacji miał miejsce dopiero po zakończeniu działań wojennych. 30 listopada 1945 w organach służyło 431 Polaków, którzy zajmowali 19 stanowisk kierowniczych, 316 operacyjnych i 96 technicznych¹. Przy-

¹ Archiwum Szefostwa Wojskowej Służby Wewnętrznej [dalej cyt.: ASWSW] 281/k/19: Sprawozdanie o stanie etatowym i faktycznym pracowników kierowniczych, operacyjnych i technicznych GZI w dniu 30.11.1945.

pomnijmy, że etat organów Informacji liczył wtedy 1244 stanowiska (bez pododdziałów ochrony), z których obsadzono 866. Wynika z tego, że pozostałe 435 stanowisk zajmowali oficerowie radzieccy (50,2%). Należy jednak dodać, że spośród 866 obsadzonych etatów, Polacy, stanowiący wówczas 49,8% stanu osobowego, zajmowali jedynie 11,3% stanowisk kierowniczych (19 ze 167 obsadzonych). Sytuacja kadrowa lepiej wyglądała na stanowiskach operacyjnych, gdzie Polacy stanowili 55,1% stanu osobowego (316 na 573 obsadzone) i na stanowiskach technicznych, gdzie na 239 obsadzonych etatach pracowało 126 Polaków, a więc 52,7%.

Biorąc pod uwagę całkowity stan etatów Informacji — 1244 stanowiska, zauważymy, że Polacy stanowili zaledwie 34,6% obsady kadrowej. Aby w pełni spolonizować organy, trzeba było obsadzić Polakami jeszcze 813 stanowisk.

Po zakończeniu działań wojennych polskie władze wojskowe (przede wszystkim Naczelny Dowódca WP marsz. Michał Rola-Żymierski i I wiceminister ON gen. dyw. Marian Spychalski) dążyły do zastępowania oficerów radzieckich oficerami polskimi. Miało to miejsce także w Informacji, którą nadal kierował oficer radziecki płk Piotr Kozusko. W sierpniu 1945 r. na stanowiska zastępców szefa GZI mianowano oficerów polskich — płk. Anatola Fejgina i płk. Eugeniusza Zadrzyńskiego, którzy zastąpili odkomenderowanego do ZSRR płk. Iwana Poniedziałnikowa i przeniesionego na inne stanowisko ppłk. Franca Bycana. W końcu 1945 r. wyjechał do ZSRR także płk Kozusko, a jego miejsce zajął oficer polski płk Jan Rutkowski. Ogółem z Informacji odkomenderowano do ZSRR w 1945 r. 148 oficerów, w 1946 r. — 361, w 1947 r. — 154, a w 1948 r. — 37². W sumie w latach 1945-1948 opuściło Polskę 700 oficerów radzieckich służących w Informacji. 1 marca 1949 w Informacji pełniło służbę już tylko 31 oficerów radzieckich (4,0%).

Jeżeli jednak przeanalizujemy ściśle stanowiska kierownicze, tzn. 32 stanowiska szefów GZI, zastępców szefa GZI, szefów Wydziałów (Oddziałów) GZI i ich zastępców, komendanta Oficerskiej Szkoły Informacji oraz szefów i zastępców okręgowych organów Informacji, okaże się, że spośród 116 osób zajmujących te stanowiska w latach 1945-1949 było aż 76 oficerów radzieckich (65,5%). W samym Głównym Zarządzie Informacji w poszczególnych Wydziałach (Oddziałach) w latach 1945-1949 służyło:

— w I (ochrona Instytucji Centralnych MON) spośród trzech szefów pełniących tę funkcję, dwóch oficerami radzieckimi, a spośród czterech zastępców — dwóch oficerów radzieckich;

— w II (nadzór nad najważniejszymi sprawami operacyjnymi) na dwóch szefów — jeden oficer radziecki, zastępcy: na czterech — trzech oficerów radzieckich;

— w III (kontrolno-instruktorski) na czterech szefów — trzech oficerów radzieckich, zastępcy: na siedmiu — sześciu oficerów radzieckich;

— w IV (śledczy) na czterech szefów — trzech oficerów radzieckich, zastępcy: na czterech — trzech oficerów radzieckich;

— w V (przedsięwzięcia specjalne) na trzech szefów — dwóch oficerów radzieckich, zastępcy: na trzech — dwóch oficerów radzieckich.

Jest przy tym rzeczą charakterystyczną, że ściśle kierownicze stanowiska po odkomenderowanych oficerach radzieckich zajmowali w wielu wypadkach oficerowie polscy pochodzenia żydowskiego. Postaram się to zjawisko zilustrować przykładami:

— szefowie GZI: płk. Kozuszkę zastąpili kolejno płk J. Rutkowski (pochodzenie żydowskie) i płk Stefan Kuhl (pochodzenie żydowskie);

— zastępcy szefa GZI: płk. Iwan Poniedziałnikowa i Bycana zastąpili płk A. Fejgin i płk E. Zadrzyński (obaj pochodzenia żydowskiego);

² ASWSW 281/k/5: Liczbowe sprawozdanie personalne za lata 1945-1949.

- szefowie Wydziału (Oddziału) I: płk. Curanowa zastąpił płk Aleksander Koko-szyn (pochodzenie żydowskie);
- szefowie Wydziału (Oddziału) II: płk. Gajewskiego zastąpił płk Ignacy Krzemień (pochodzenie żydowskie);
- szefowie Wydziału (Oddziału) III: ppłk. Prystupę zastąpił płk Jerzy Fonkowicz (pochodzenie żydowskie);
- szefowie Wydziału (Oddziału) IV: płk. Malkowskiego zastąpił płk Władysław Kochan (narodowość polska);
- szefowie Wydziału (Oddziału) V: płk. Zajaszniakowa zastąpił ppłk Wincenty Klupiński (pochodzenie żydowskie).

Taki stan rzeczy miał oczywiście swoje przyczyny. Na stanowiska kierownicze w GZI przysyłano przede wszystkim ludzi politycznie pewnych i sprawdzonych, m.in. przedwojennych komunistów lub osoby jawnie z tym ruchem sympatyzujące oraz osoby walczące w czasie okupacji w oddziałach konspiracyjnych związanych z komunistami. Wobec braku jakiegokolwiek przygotowania kontrwywiadowczego, ludzie ci mieli zapewnić „czystość” klasową organów, a przede wszystkim pilnować wierności Informacji władzom komunistycznym. Wiadomo zaś z kolei, że przedwojenny ruch komunistyczny składał się w znacznym odsetku z obywateli polskich pochodzenia żydowskiego. Z racji swojej przeszłości politycznej zajmowali oni eksponowane stanowiska, m.in. w organach Informacji.

Nie czynię powyższych uwag, aby wykazać, że w Polsce rządziła „żydokomuna”, gnębiąca w swych kazamatach „najlepszych synów narodu polskiego”. Przeciwnie, będąc daleki od antysemityzmu, chcę zasygnalizować tylko pewne zjawisko, spowodowane sytuacją polityczną w Polsce, alienacją władz komunistycznych, które kluczowe stanowiska (m.in. w kontrwywiadzie) musiały obsadzać ludźmi pewnymi, rekrutującymi się akurat spośród członków tej grupy narodowościowej. Chciałbym przypomnieć, że argument „zażydzenia” aparatu ucisku czy władz partyjnych wysuwany był często przez kolejne ekipy, które w ten sposób chciały wykazać społeczeństwu, że nikt inny, tylko Żydzi wypaczyli idee socjalizmu i tylko oni odpowiedzialni są za kolejne kryzysy ekonomiczne, społeczne i niepowodzenia władzy. Ten prosty argument miał ukryć fakt, że przyczyną zła był system totalitarny, a w związku z tym nie miało żadnego znaczenia kto znajdował się na szczycie władzy: Żydzi, Polacy czy cykliści. Wynaturzenia i zbrodnie, jakich dopuścili się pracownicy Informacji nie wynikały przecież z pochodzenia narodowego.

Jak już wspominałem, oficerowie polscy przybywali do organów bez przygotowania kontrwywiadowczego. Rolę ich preceptorów pełnili oficerowie radzieccy, wychowani i ukształtowani przez organa NKWD lub *Smierszy*. Wielu spośród nich zaczynało działalność w okresie przedwojennych wielkich czystek w ZSRR i wówczas zdobywało umiejętności, inni zaczynali później, lecz wszyscy przeszli przez bezwzględna szkołę wojny. Zostali ukształtowani przez system totalitarny, który nauczył ich pogardy dla człowieka, lekceważenia podstawowych praw aresztowanego i przekonania o własnej misji realizowanej w imię nadrzędnych racji. Lata spędzone w aparacie ucisku i przeżycia wojenne spowodowały u nich liczne zaburzenia i frustracje, przejawiające się m.in. w alkoholizmie. Oficerowie polscy przybywający do organów Informacji kształtowani i uczeni byli przez ludzi bardzo dalekich od partyjnego ideału. Oficerowie radzieccy przekazali im to, co umieli sami, a więc nie subtelne metody operacyjne, lecz wymuszanie zeznań przy pomocy tortur i udręk. Nauki te trafiły, niestety, na podatny grunt.

Aby zastąpić odesłanych do ZSRR oficerów radzieckich, trzeba było przygotować nowe, polskie kadry. W marcu 1945 r. GZI zorganizował pierwszy, zaledwie trzytygodniowy kurs oficerów Informacji. Skierowano nań 31 podchorążych z innych szkół oficerskich, których po ukończeniu kursu awansowano do stopnia chorążego i wysłano do pracy w jednostkach. 31 lipca 1945 Naczelny Dowódca WP rozkazem 0186/org

utworzył Szkołę Oficerów Informacyjnych Głównego Zarządu Informacji WP według etatu 20/24. Oddział szkolny składać się miał z 10 plutonów kursantów, liczących w sumie 260 osób. Etat szkoły przewidywał 351 stanowisk — łącznie z kursantami³. Szkoła rozpoczęła działalność 30 sierpnia 1945, a jej pierwsza siedziba znajdowała się w Warszawie przy ul. Wspólnej, następnie została przeniesiona do budynków Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego na Bielanach. Pierwszym komendantem szkoły został oficer radziecki ppłk Konstantin Łabanow. Czas nauki był wyjątkowo krótki, trwał bowiem zaledwie od 5 tygodni do 3 miesięcy. Kursantów rekrutowano przede wszystkim spośród podchorążych Oficerskiej Szkoły Polityczno-Wychowawczej, lecz zdarzali się także oficerowie i podoficerowie z jednostek liniowych. Jednak generalną zasadą — do 1950 r. — była rekrutacja spośród podchorążych i oficerów. Warto zauważyć, że nauka w szkole odbywała się według programów szkół kontrwywiadu radzieckiego, zaś kadre dydaktyczną stanowili w 100% (na początku istnienia szkoły) oficerowie radzieccy. W marcu 1946 r. zmieniono nazwę szkoły na Oficerską Szkołę Informacji, zaś w czerwcu tego roku OSInf. została przeniesiona z Bielan do Wesołej pod Warszawą, przy utrzymaniu takiego samego stanu kursantów (260). W tym czasie zmienił się także komendant szkoły — ppłk. Łabanow zastąpił ppłk Andriej Matiuszyn (9 stycznia 1946).

Od lutego przedłużono czas nauki do pół roku, zaś 30 stycznia 1948 zmieniono etat OSInf., podnosząc liczbę kursantów do 310, w tym 140 oficerów — słuchaczy Kursu Doskonalenia Oficerów i 170 podchorążych⁴. Liczba kursantów ponownie wzrosła 6 września 1949, kiedy wprowadzono nowy etat przewidujący 360 stanowisk (60 słuchaczy KDO i 300 podchorążych). Nadal *gros* kursantów rekrutowało się z Oficerskiej Szkoły Polityczno-Wychowawczej, a szkolenie było krótkie i oparte na wzorcach radzieckich.

Kursanci uczyli się w trzech cyklach szkoleniowych — operacyjnym, politycznym i ogólnowojskowym. Podstawowym był cykl operacyjny, zawierający trzy tzw. specprzedmioty. „Spec. I” traktował o zasadach pracy z agenturą, „spec. II” były to wiadomości „o metodach działania obcych wywiadów w Polsce” i „spec. III” — praca śledcza⁵. Jaki system wychowawczy stosowano w OSInf., najlepiej opowie jeden z jej absolwentów:

„U z i e m b ł o: Czy i jak uczono Was pracy na materiałach kompromitujących?

M i e r o s ł a w s k i: Uczono prowokacji. Np. wykorzystywana żony do rozpracowania męża po uprzednim stwierdzeniu, że np. żona męża zdradziła i tym ją potem szantażowano zmuszając do współpracy i rozpracowywania męża. Wykładowcy byli radzieccy. Pierwszy przedmiot [tzn. pracę z agenturą — Z.P.] wykladał mjr Ruchajto. Do drugiego [metody działania obcych wywiadów — Z.P.] był podręcznik, w którym wymieniono różne nazwiska działaczy różnych organizacji. Jeśli chodzi o trzeci przedmiot [praca śledcza — Z.P.] to mówiono, że w czasie śledztwa w odpowiednim momencie można uderzyć. Uczyli tak kpt. Maciechowski i kpt. Zieliński. Zresztą o biciu było w konspektach. *Konwejer* były »złotym środkiem« do zmuszenia człowieka do zeznań — »zmusza człowieka do mówienia prawdy«.

S z e r e r: Czy nie podnoszono, że to może doprowadzić człowieka do zmyślenia i mówienia właśnie nieprawdy?

M i e r o s ł a w s k i: Z tym się nie spotkałem. Natomiast wśród słuchaczy była wielka niechęć do pracy śledczej.

U z i e m b ł o: Co Was uczono, komu informacja podlegała, komu jest podporządkowana?

³ CAW 1544/73/164: Etat Szkoły Oficerów Informacyjnych Głównego Zarządu Informacji WP nr 20/24.

⁴ CAW 1544/73/1143: Etat Oficerskiej Szkoły Informacji nr 32/38.

⁵ Naczelna Prokuratura Wojskowa 0119: Akta Komisji dla zbadania odpowiedzialności byłych pracowników Głównego Zarządu Informacji, Naczelnej Prokuratury Wojskowej i Najwyższego Sądu Wojskowego, t. IV, Notatka z rozmowy z kpt. Mierosławskim, przeprowadzonej dnia 26 stycznia 1957 r. przez członków Komisji: Szerera, Kotowskiego, płk Uziembło [Dalej cyt.: NPW — Akta Komisji].

Mierosławski: Mówiono zawsze, że informacja to zbrojne ramię partii i nikomu nie podlega. Podkreślano, że nie podlega Ministrowi Obrony Narodowej. Podrywano autorytet dowódców, bo mówiono, że wśród nich jest dużo oficerów przedwojennych i nie można im wierzyć. Organa informacji mogą być tylko kontrolowane przez partię. Uprzedzano nas z góry do oficerów przedwojennych. Wiedzieliśmy, że na każdego z nich zakładane są teczki rozpracowań. — W szkole roztrząsano wiele zagadnień politycznych. Jeden z wykładowców politycznych wręcz mówił, że Polska włączy się do ZSRR jako 17-ta republika. Tym wykładowcą jak sobie przypominam był kpt. Janasek —.

S z e r e r: Czy wtedy powiedziano Wam jakie zadania ma informacja?

Mierosławski: Ogólnie. Walka z wrogiem, który chce zniszczyć władzę ludową. Dawano różne przykłady dywersji wroga. Np. Jugosławie⁶.

Przyjrzyjmy się teraz bliżej oficerom Informacji, którzy w przytłaczającej większości byli absolwentami tej szkoły.

1 marca 1949 w organach Informacji były 854 etaty oficerskie, spośród których obsadzono 759. Wśród nich było 728 oficerów polskich, a spośród nich:

— 99 miało poniżej 23 lat (13,5%); 454 liczyło 24-28 lat (63,3%); 90 liczyło 29-33 lata (12,3%); 54 liczyło 34-38 lat (6,8%); 20 liczyło 39-44 lata (2,7%); 7 liczyło 45-49 lat (0,9%); 3 liczyło 50-54 lata (0,4%); 1 liczył 55-60 lat (0,1%).

Jak widać, *gros* polskiej kadry organów Informacji zawierało się w grupie wiekowej do 33 lat — 643 oficerów (88,3%). Byli więc ludźmi młodymi, o skromnym doświadczeniu życiowym. Ten brak doświadczenia połączony był, niestety, z niskim wykształceniem ogólnym. Aż 223 (30,6%) oficerów miało tylko wykształcenie podstawowe, 260 (35,7%) miało nie ukończone gimnazjum, zaś 130 (17,8%) ukończyło je. We wszystkich organach Informacji było zaledwie 6 osób (0,8%) z ukończonym wyższym wykształceniem. Pozostali legitymowali się następującym wykształceniem: nie ukończone liceum — 21 (2,8%), ukończone liceum — 61 (8,3%), nie ukończone wyższe — 27 (3,7%). Z przedstawionych danych wynika, że większość oficerów Informacji miała wykształcenie w zakresie 9 klas — 483 oficerów (66,3%).

Jeżeli chodzi o wykształcenie wojskowe, to w analizowanej grupie 728 oficerów 519 ukończyło szkoły oficerskie (71,3%), zaś 209 (28,7%) nie miało tego wykszolenia. Spośród 519 absolwentów szkół oficerskich 323 ukończyło Oficerską Szkołę Informacji (62,2%), przy czym zdarzały się wypadki, że oficerowie Informacji kończyli dwie szkoły oficerskie — najczęściej Oficerską Szkołę Polityczno-Wychowawczą i jako drugą — OSInf. Było to spowodowane wspomnianym wyżej systemem rekrutacji do OSInf.

Przy naborze do organów Informacji obowiązywał, rzecz jasna, system preferencji społecznych. I tak w analizowanej grupie 728 oficerów 388 było pochodzenia robotniczego (53,2%), 148 pochodziło z biedoty wiejskiej i małorolnych (do 5 ha ziemi) — czyli 20,3%, 67 pochodziło z rodzin chłopskich mających 10-15 ha ziemi (9,2%), natomiast tylko 7 (0,9%) oficerów pochodziło z rodzin „kułackich”, mających 20 lub więcej hektarów ziemi. Pochodzenie rzemieślnicze (ale bez zatrudniania siły najemnej) podawało 38 oficerów (5,2%), natomiast inteligenckie aż 80, tj. 11,2%.

Rozbudowa liczebna organów rozpoczęta w 1950 r. spowodowała zwiększenie naboru do Oficerskiej Szkoły Informacji. Etat szkoły uległ rozbudowie — wprowadzony rozkazem 0190/org z 6 września 1949 nowy etat nr 32/56 powiększał stan zmienny do 360 osób, w tym 300 podchorążych i 60 słuchaczy KDO. W 1951 r. etat szkoły zmieniano dwukrotnie. I tak rozkazem 028/org z 12 marca 1951 wprowadzono etat nr 32/83, który zwiększał stan zmienny do 460 osób (400 podchorążych i 60 słuchaczy KDO), zaś zaledwie miesiąc później powiększono stan zmienny aż do 660 osób (600 podchorążych

⁶ Tamże.

i 60 słuchaczy KDO). Stało się to na mocy rozkazu 041/org wprowadzającego etat 32/87⁷.

Zwiększenie etatu OSInf. pociągnęło za sobą jednoczesne obniżenie kryteriów naboru. Do szkoły przyjmowano młodzież cywilną i szeregowych ze służby zasadniczej z wykształceniem 7 klas szkoły podstawowej, nierzadko ukończonej systemem wieczorowym, zaś szkolenie w OSInf. trwało nadal tylko kilka miesięcy. Niepowodzeniem skończyły się próby pozyskania do organów oficerów innych służb, jak również zamiary skierowania do Informacji 10 funkcjonariuszy aparatu PZPR, którzy po przeszkoleniu mieli objąć stanowiska kierownicze⁸.

Dopiero od 1952 r., po osiągnięciu założonych stanów osobowych, zaczęto zwracać uwagę na selekcję chętnych do nauki w OSInf. Do szkoły przyjmowano podchorążych z innych szkół oficerskich po ukończeniu pierwszego roku nauki oraz szeregowych po pierwszym roku służby zasadniczej. Zaprzestano naboru młodzieży cywilnej. Jednocześnie zaś obniżono etat OSInf. do 400 podchorążych i 60 słuchaczy KDO⁹ (listopad 1952 r.). Ponownie ograniczono stan zmienny OSInf. na mocy rozkazu 00288/org z 24 sierpnia 1953 do 200 podchorążych i 140 słuchaczy KDO¹⁰. W 1952 r. przedłużono też okres nauki w szkole — podchorążowie nie mający ukończonego gimnazjum (9 klas) uczyli się dwa lata, zaś podchorążowie z wykształceniem powyżej 9 klas — jeden rok. Kurs Doskonalenia Oficerów przedłużono do 6 miesięcy¹¹.

Masowy nabór do organów Informacji przeprowadzany w latach 1950-1952 przy obniżeniu kryterium wykształcenia spowodował, że w 1953 r. nie uległ poprawie poziom wykształcenia oficerów. I tak na 1520 oficerów 346 (22,8%) miało zaledwie wykształcenie w zakresie siedmiu klas szkoły podstawowej, 1011 oficerów (66,5%) ukończyło 8-9 klas, średnie wykształcenie miało 137 oficerów (9%), zaś tylko 26 (1,7%) ukończyło studia wyższe. Z przytoczonych danych wynika, że olbrzymia większość oficerów Informacji — 1357 (89,2%) miała wykształcenie w zakresie 9 klas.

Nie uległa także większym zmianom struktura wieku oficerów Informacji. W analizowanej grupie 1520 oficerów 492 to osoby w wieku do 23 lat (32,3%), 551 w wieku 24-27 lat (36,2%), 371 w wieku 28-32 lata (24,4%), 64 w wieku 33-37 lat (4,2%), 23 w wieku 38-42 lata (1,5%) i 19 w wieku powyżej 43 lat (1,2%). Jak widać, aż 1414 oficerów należało do grupy wiekowej w przedziale do 32 lat (93,0%). Spośród 125 oficerów zajmujących stanowiska kierownicze (bez oficerów radzieckich) 14 miało 27 lat lub mniej, zaś 72 należało do grupy wiekowej 28-33 lata.

Staż pracy w organach Informacji wyglądał następująco: od 1945 r. i wcześniej służyło 161 oficerów (10,6%), od 1946-1947 r. — 231 oficerów (15,2%), od 1948-1949 r. — 230 oficerów (15,1%), od 1950-1951 r. — 416 oficerów (27,4%), od 1952-1953 r. 482 oficerów (31,7%). Jak widać, aż 898 oficerów (59,1%) służyło w organach zaledwie 1-3 lata, nie mieli więc żadnego lub tylko niewielkie doświadczenie zawodowe.

Pochodzenie społeczne oficerów Informacji także nie uległo znaczącym zmianom w porównaniu z 1949 r. Pochodzenie robotnicze podawało 1006 oficerów (66,2%), pochodzenie chłopskie (do 5 ha ziemi) — 333 oficerów (21,9%), chłopskie „ze średniaków” (6-10 ha) — 59 oficerów (3,9%), chłopskie „kułackie” (powyżej 10 ha) — 8 oficerów (0,5%), inteligentkie — 46 oficerów (3,0%), kupieckie — 9 oficerów (0,6%), synowie policjantów, oficerów i podoficerów przedwojennych — 13 oficerów (0,9%) i pochodze-

⁷ CAW 1544/73/1407: Etat Oficerskiej Szkoły Informacji nr 32/83; CAW 1544/73/1822: Etat Oficerskiej Szkoły Informacji nr 32/87.

⁸ ASWSW 2859/k/3: Informacja personalna.

⁹ CAW 1544/73/2322: Etat Oficerskiej Szkoły Informacji nr 32/114. Etat ten wprowadzono rozkazem 00385/org z 13 listopada 1952.

¹⁰ Tamże.

¹¹ ASWSW 2859/k/3: Informacja personalna.

nie rzemieślnicze (bez siły najemnej) 55 oficerów (3,6%). Ogółem według ówczesnych kryteriów klasowych oficerowie „bliscy klasowo”, tzn. pochodzenia robotniczego, chłopskiego (do 5 ha) i rzemieślniczego (bez siły najemnej) stanowili 91,7% stanu osobowego korpusu oficerskiego organów Informacji (1394 osoby). Zaledwie 126 oficerów pochodziło ze środowisk „obcych” lub „wrogich” klasowo (8,3%)¹².

W 1954 r. nadal obniżano liczbę etatów w Oficerskiej Szkole Informacji. 8 listopada 1954 wszedł w życie nowy etat szkoły nr 32/136. Ograniczono w nim znacznie liczbę podchorążych — do 90, w tym 9 z MBP, rozbudowując Kurs Doskonalenia Oficerów do 245 etatów, w tym 15 dla słuchaczy z MBP¹³. Kurs ten przedłużono do półtora roku, a w czasie jego trwania w ramach przedmiotów dodatkowych kursanci przerabiali także jedną klasę szkoły ogólnokształcącej.

W 1955 r. mimo wprowadzenia wyżej omówionych zmian poziom wykształcenia oficerów Informacji nie uległ zasadniczym przekształceniom. Wykształcenie w zakresie szkoły podstawowej miało 17,6% oficerów, 72,2% miało nie ukończone wykształcenie średnie, 8,8% wykształcenie średnie, 1,1% nie ukończone wykształcenie wyższe, a tylko 0,3% skończyło szkoły wyższe. W organach Informacji przeszkolono 90,8% oficerów, spośród których 8,6% ukończyło trzymiesięczną OSInf., 16,6% półroczną OSInf., 45,9% ukończyło roczny kurs OSInf., a 19,6% oficerów skończyło dwuletni kurs w tej szkole. Z przytoczonych danych wynika zatem, że aż 9,2% oficerów operacyjnych nie miało jakiegokolwiek przeszkolenia kontrwywiadowczego.

W 1955 r. oficerowie Informacji legitymowali się następującym pochodzeniem społecznym: 61,8% pochodzenie robotnicze, 28,1% pochodzenie chłopskie (do 5 ha), 4,6% pochodzenie chłopskie „ze średniaków i kułaków”, 3,3% pochodzenia rzemieślniczego, 1,5% pochodzenie inteligenckie, inni — 0,6%¹⁴.

Na krótko przed rozwiązaniem organów, w 1956 r., poziom wykształcenia oficerów był następujący (łącznie z tzw. rezerwą kadrową): 17,1% — do 7 klas, 68,2% — niepełne średnie, 13,4% — średnie, 0,6% — niepełne wyższe i 0,7% wykształcenie wyższe¹⁵.

Zestawienie podstawowych danych o oficerach Informacji zawierają tabele nr 1, 2, 3, 4 i 5.

TABELA 1. WYKSZTAŁCENIE OFICERÓW INFORMACJI (%)

Wykształcenie	1949 r.	1953 r.	1955 r.	1956 r.
do 7 klas	30,6	22,8	17,6	17,1
8-9 klas	53,5	66,5	72,7	68,2
średnie	11,1	9,0	8,8	13,4
niepełne wyższe	3,7	?	1,1	0,6
wyższe	0,8	1,7	0,3	0,7

¹² Wszystkie liczby na podstawie ASWSW 2859/k/3: Informacja personalna.

¹³ CAW 1544/73/2681: Etat Oficerskiej Szkoły Informacji nr 32/136.

¹⁴ ASWSW 2859/k/6: Przekrój społeczny stanu osobowego oficerów organów Informacji MON.

¹⁵ ASWSW 2959/k/3: Sprawozdanie Oddziału Kadry Głównego Zarządu Informacji za okres od 1.01.1955 r. do 1.01.1956 r.

TABELA 2. PRZESZKOLENIE KONTRWYWIADOWCZE (%)

Przeszkoleni	1949 r.	1955 r.
OSInf.	44,4	90,2
brak	55,6	9,8

TABELA 3. WIEK OFICERÓW INFORMACJI (%)

Grupa wiekowa	1949 r.	1953 r.
do 23 lat	13,5	32,3
24-27 lat	62,3	36,2
28-32 lata	12,3	24,4
33-37 lat	7,4	4,2
38-42 lata	2,7	1,5
powyżej 43 lat	1,4	1,2

TABELA 4. POCHODZENIE SPOŁECZNE (%)

Pochodzenie społeczne	1949 r.	1953 r.	1955 r.
robotnicze	53,2	66,2	61,8
chłopskie do 5 ha	20,2	21,9	28,1
chłopskie 6-15 ha	9,3	3,9	4,5
chłopskie 16-20 ha	0,9	0,5	0,07
inteligenckie	11,2	3,0	1,5
rzemieślnicze	5,2	3,6	3,4
inne	0	1,4	0,6

TABELA 5. STAN ZMIENNY PODCHORAŻYCH I SŁUCHACZY KDO W OSINF.

Data nr etatu	pchor	KDO	razem	zmiany pchor	zmiany KDO	zmiany razem
31.07.1945 20/24	260	0	260	bz	bz	bz
1.03.1946 32/2	260	0	260	bz	bz	bz
30.01.1948 32/38	170	140	310	-90 -34,6%	+140 +100%	+50 +19,2%
6.09.1949 32/56	300	60	360	+130 +76,4%	-80 -57,1%	+50 +16,1%
12.03.1951 32/83	400	60	460	+100 +33,3%	bz	+100 +27,7%
16.04.1951 32/87	600	60	660	+200 +50,0%	bz	+200 +43,4%
13.11.1952 32/144	400	60	460	-200 -33,3%	bz	-200 -30,3%
8.11.1954 32/136	90	245	335	-310 -77,5%	+185 +300%	-125 -27,1%

Na podstawie powyższych danych możemy zatem przedstawić cechy przeciętnego oficera Informacji: był to człowiek młody, liczący ok. 25 lat, o wykształceniu ogólnym 8-9 klas, pochodzenia robotniczego lub chłopskiego, z miernym przygotowaniem zawodowym ograniczającym się do około rocznego kursu w Oficerskiej Szkole Informacji, gdzie wpojono mu przede wszystkim przekonanie o nieomyślności i wszechwładzy Informacji. Poszerzenie wiedzy ogólnej było przy tym utrudnione z powodu nawału zajęć służbowych (oficer Informacji miał przeciętnie trzy spotkania dziennie z siecią agenturalną) oraz niechęci przełożonych do udzielania zgody na kontynuowanie nauki. To ostatnie zmieniło się dopiero w 1955 r. Kontakt ze światem zewnętrznym dodatkowo utrudniały zalecenia szefów GZI.

25 lutego 1947 płk Jan Rutkowski wydał „Polecenie odnośnie powiadamiania Wydziału Personalnego GZI i Wydziałów Informacji Okręgów Wojskowych o nawiązaniu znajomości przez pracowników organów Informacji”, w którym czytamy:

„Z otrzymaniem niniejszego poleca się o zapotrzebowanie od wszystkich podległych Wam pracowników, podania danych dotyczących ich krewnych i znajomych, z którymi zamieszkują względnie są z nimi w bliższych przyjaznych stosunkach. — — W przyszłości w razie nawiązania nowych znajomości przez pracownika lub jego bliższych zamieszkałych z nim razem w mieszkaniu, ten ostatni zobowiązany jest w formie raportu zawiadomić o tym Szefa Wydziału Informacji OW lub Dywizji — — w celu uzyskania zgody na kontynuowanie znajomości”¹⁶.

Nie był to jedyny rozkaz w tej sprawie. Następny rozkaz (nr 0252) został sporządzony w nowej sytuacji politycznej, 19 listopada 1949, zawiera więc już preambułę polityczną:

¹⁶ ASWSW 1467/k/7: Polecenie odnośnie powiadamiania Wydziału Personalnego GZI i Wydziału Informacji OW o nawiązaniu znajomości przez pracowników organów Informacji.

„Ostatnie wypadki, tak na arenie międzynarodowej jak i w kraju, a przede wszystkim proces Rajka na Węgrzech, odsłoniły w całej swej ohydzie, perfidnie i pozbawione wszelkich hamulców, metody działania wroga. Partia nasza słusznie postawiła przed organizacjami, przede wszystkim przed jej członkami z niezwykłą ostrością — zagadnienie czujności. Wróg chwytą się każdej szczeliny w naszym życiu państwowym, chwytą się za każde nieuważne posunięcie jego obywateli.

Wykorzystuje on niski poziom moralny, próżność, nieświadomość polityczną, niedoświadczenie życiowe itp. — — Każdy choć trochę uświadomiony człowiek zdaje sobie sprawę z tego, że proces Rajka, aczkolwiek był niezwykle dotkliwym ciosem dla anglo-amerykańskiego imperializmu i jego szpiegowskich agentur, bynajmniej nie zlikwidował niebezpieczeństwa.

Ostatnie listopadowe Plenum Komitetu Centralnego naszej partii ujawniło, że zakusy wroga w równie łajdacki sposób sięgały także naszego kraju. Postawione przed naszą partią zadanie najwyższego wzmocnienia czujności, szczególnie dotyczy naszych organów.

Kierując się troską o najwyższą zdolność bojową organów Informacji WP

R O Z K A Z U J Ę

1. Wszyscy oficerowie, podoficerowie zawodowi i pracownicy cywilni służby informacji, którzy zawarli znajomość, lub odnaleźli swoich krewnych do daty ukazania się niniejszego rozkazu, a nie meldowali o tym swoim przełożonym w formie pisemnych raportów, są zobowiązani uczynić to w terminie dwutygodniowym od daty niniejszego rozkazu.

2. Wszyscy oficerowie, podoficerowie zawodowi i pracownicy cywilni służby Informacji poczynawszy od daty ogłoszenia niniejszego rozkazu raportować będą pisemnie swoim przełożonym o wszystkich zawartych znajomościach i odnalezionych krewnych w terminie tygodniowym od zaistniałego faktu — —

Za niestosowanie się do niniejszego rozkazu będą stosował surowe sankcje¹⁷.

W 1951 r. szef GZI nakazał:

„1. Wszyscy oficerowie, podoficerowie zaw. i pracownicy cywilni służby Informacji, którzy dla wspólnego zamieszkania w blokach GZI MON sprowadzili kogoś z bliskiej rodziny (nie dotyczy żony i dzieci) i nie meldowali o tym na piśmie swoim przełożonym, złożą w terminie dwutygodniowym od daty niniejszego rozkazu pisemne raporty. Raport kierować należy drogą służbową na moje nazwisko z uwzględnieniem następujących danych:

- a. kogo dany pracownik ma zamiar sprowadzić (dane personalne),
- b. skąd sprowadzoną daną osobę zna i jak długo,
- c. stopień pokrewieństwa,
- d. jaki okres będzie przebywać i wspólnie zamieszkiwać,
- e. co będzie robić sprowadzona osoba w tym czasie.

2. Obowiązuje to również wszystkich oficerów, podoficerów zaw. i pracowników cywilnych, którzy zamierzają to uczynić w przyszłości.

Raport na piśmie w/g w/w danych kierować drogą służbową na 10 dni wcześniej, celem uzyskania zgody D-twa.

3. Uzyskawszy zgodę — o której można będzie się poinformować u Komendanta GZI MON, który na podstawie wymienionej zgody D-twa, wydaje zezwolenie na prawo zamieszkania i zameldowania w mieszkaniu swoim danej osoby na zezwolony okres.

4. Szef Oddziału Personalnego — po otrzymaniu raportu od pracownika o sprowadzeniu dalszej rodziny — w porozumieniu z Wydziałem Spec. udziela zezwolenia lub odmowy na piśmie — —

8. Za niestosowanie się do n/rozkazu będą wyciągał surowe konsekwencje¹⁸.

Można zatem stwierdzić, że oficerowie Informacji żyli we własnym świecie, a zapewne cały świat zewnętrzny uważali za wrogi, co było pochodną ich izolacji i

¹⁷ ASWSW 1467/k/13: Rozkaz Szefa GZI WP nr 0252 z dnia 19 listopada 1949.

¹⁸ ASWSW 1467/k/22: Rozkaz Szefa GZI MON nr 0245 z dnia 12 listopada 1951.

indoktrynacji. Niski poziom wykształcenia i skromne doświadczenie życiowe nie pozwoliły im na wytworzenie filtra intelektualnego pozwalającego realnie postrzegać i oceniać zachodzące zjawiska. Niewątpliwy awans społeczny, który stał się udziałem tych synów małorolnych chłopów, biedoty wiejskiej i robotników połączony z nachalną lecz sugestywną indoktrynacją propagandową musiał zrodzić w nich przekonanie o nieomyślności postępowania władzy ludowej — przecież ta władza wydobyła ich z nędzy i odziała w mundury oficerskie. Należałoby zastanowić się także, czy nie była to świadoma polityka władz w stosunku do tej grupy, czy nie dążono do stworzenia bezgranicznie oddanego władzom korpusu oficerów Informacji (i nie tylko) w zamian właśnie za awans społeczny. Gdyby przyjąć tę tezę, to właśnie niski poziom wykształcenia tej grupy był bardzo przydatny, gdyż w połączeniu z młodym wiekiem nie pozwalał na samodzielną analizę rzeczywistości.

Trzeba jednak zauważyć, że była to wierność całkowicie kontrolowana, gdyż jak mawiał Stalin *dowieraj no prowieraj*. Strażnikiem owej lojalności był Samodzielny Wydział Specjalny GZI (występujący wcześniej pod nazwą Inspekcji Specjalnej lub Wydziału Śledczego) mający statutowe zadanie przeciwdziałać infiltracji organów Informacji przez wrogie ośrodki („wszczyna i prowadzi dochodzenie w sprawach przestępstw i wykroczeń pracowników Służby Informacji” oraz „wypełnia specjalne polecenia Kierownictwa Służby Informacji w zakresie ochrony czystości klasowej Organów Informacji WP”¹⁹). W rzeczywistości Wydział ten skupił się przede wszystkim na kontrolowaniu zasad „czystości klasowej” kadr i skrupulatnym badaniu przeszłości pracowników. Wyposażony w niczym nie ograniczone prawa stał się nadzorcą lojalności oficerów Informacji. Miał prawo do wszczynania rozpracowań i prowadzenia tzw. spraw karnych w stosunku do wszystkich pracowników Informacji, a zasięgiem działania obejmował nie tylko sprawy polityczne, ale także wykroczenia dyscyplinarne; *nota bene* zajmował się także wykrywaniem homoseksualistów. W Wydziale tym sporządzano wykazy oficerów Informacji w stosunku do których dysponowano tzw. „komprmaterialami”, przy czym pojęciem tym objęto także zjawiska, o których oficerowie sami informowali w ankietach personalnych — np. o krewnych za granicą. Jak powierzchowna była to praca i niewiele mająca wspólnego z pracą kontrwywiadowczą niech świadczy fakt, że korzystano najczęściej z teczki personalnej oficera, której zawartość znana była od dawna. Innymi materiałami obciążającymi były donosy, dotyczące najczęściej faktów naruszania dyscypliny wojskowej lub ujawniania takich danych jak utrzymywanie „podejrzanych kontaktów” czy istnienia krewnych w „krajach kapitalistycznych”. Tego typu dokumentacja, bez względu na jej wiarygodność, decydowała o losach oficera. M.in. w 1951 r. sporządzono w Wydziale Specjalnym listę 351 oficerów obciążonych takimi „komprmaterialami” — podejrzanych więc było 25% wszystkich oficerów! Świadczy to wymownie o gęstej atmosferze podejrzliwości i donosicielstwa panującej w tym wybranym przecież i zaufanym środowisku. Należy dodać, że wykazy takie dostarczane były za pośrednictwem oficerów radzieckich służących w Informacji do radzieckiego Ministerstwa Bezpieczeństwa Państwowego (MGB). Trzeba także zauważyć, że z chwilą powzięcia podejrzeń przez Wydział i jako następstwa wszczęcia rozpracowania, oficer Informacji tracił automatycznie wszelkie przywileje związane z przynależnością do wybranej formacji cieszącej się zaufaniem kierownictwa partii, a stawał się „zwykłym”, jednym z wielu podejrzanych, w stosunku do którego nie obowiązywały żadne prawa. Oficer taki pod lada pretekstem osadzany był w areszcie (za wymaginowane lub rzeczywiste przewinienie dyscyplinarne) i intensywnie przesłuchiwany przez pracowników Wydziału, przy czym sprowadzało się ono do wielogodzinnego powtarzania dwóch pytań: „mówcie

¹⁹ ASWSW 1467/k/17: Rozkaz Szefa GZI WP nr 067 z dnia 18 marca 1950.

o swojej wrogiej działalności” i „kontynuujcie swoje zeznanie”. Los takiego oficera zależał już tylko od siły woli — mógł zostać oczyszczony z zarzutów, zwolniony z organów lub osądzony, najczęściej na podstawie samooskarżenia.

Kolejnym środkiem wychowawczym stosowanym wobec oficerów było wykorzystywanie ich jako tzw. agentów celnych²⁰, co przewidywał zresztą regulamin Informacji: „3. Jako agenturę celną wykorzystuje się naszych byłych oficerów informacji aresztowanych lub skazanych za przestępstwa o charakterze kryminalnym, np. za nadużycia, zaniedbania obowiązków służbowych itp., o ile nie miało to związku z politycznie wrogą działalnością lub postawą”²¹. Należy jednak dodać, że jako agentów celnych wykorzystywano nie tylko „byłych” oficerów, lecz także tych, którzy odbywali dyscyplinarne kary aresztu.

Oficerów Informacji nie ominęły również czystki urządzone w partiach politycznych i przeniesione do organów. Po zerwaniu kontaktów z Jugosławią profilaktycznie zwolniono pięciu oficerów, którzy w okresie wojny domowej w Hiszpanii lub w czasie wojny mieli kontakty z komunistami jugosłowiańskimi. Z kolei po aresztowaniu gen. M. Spychalskiego zwolniono kolejną pięcioosobową grupę oficerów znających Spychalskiego z okresu okupacji lub jego bezpośrednich podwładnych po wojnie. Następna czystka dotknęła repatriantów z Francji i tych, którzy z tym krajem utrzymywali kontakt — po procesie pracownika wywiadu francuskiego Robineau zwolniono trzynastu oficerów²².

Należy zatem stwierdzić, że w organach Informacji skupiły się wszystkie te zjawiska, które dotknęły całe siły zbrojne. Oficerowie Informacji byli także poddani terrorowi i presji aby wymusić na nich postawy i zachowania preferowane przez władze²³. Nie należy

²⁰ „Agentura celna stanowi kategorię tajnych współpracowników, którymi posługuje się aparat śledczy Organów Informacji i Bezp. Publicznego oraz organa Więziennictwa MBP w celu rozpracowania przebywających w areszcie lub więzieniu osób aresztowanych, z którymi prowadzone jest śledztwo, bądź też osób skazanych. Są to tajni współpracownicy, którzy przebywając w celi razem z innymi aresztowanymi mają możliwość dokładnego ich poznania, wyjawienia reakcji i rozpracowania.” ASWSW 1959/k/5: Wykład tylko dla KDO. Agentura celna.

²¹ Tamże.

²² ASWSW 1168/k/1: Raport z pracy Komisji dla zbadania działalności byłego Wydziału Specjalnego oraz zakresu pracy Oddziału Kadr Głównego Zarządu Informacji na odcinku zwalniania pracowników z organów. Za związki z Jugosławią zwolniono Ignacego Krzemienia, Władysława Tyłca, Antoniego Ślupika, Czesława Podobińskiego i Stanisława Ciotę. Za znajomość ze Spychalskim zwolniono Barbarę Sowińską, Wincentego Romanowskiego, Edmunda Lerczaka, Jerzego Kilanowicza i Wacława Strzeleckiego. Za związki z Francją zwolniono Bolesława Kamińskiego, Mariana Kalinowskiego, Romana Głabickiego, Tadeusza Gołębiowskiego, Jana Mroczyka, Alfreda Kubiaka, Bronisława Piastę, Zygmunta Włodarczyka, Henryka Mazura, Mieczysława Zadorę, Dzdzisława Litwina i Kazimierza Stefaniaka.

²³ O metodach zastraszania i terroru wobec oficerów Informacji świadczy także relacja kpt. Szuleckiego złożona na ręce Komisji dla zbadania działalności byłego Wydziału Specjalnego oraz zakresu pracy Oddziału Kadr Głównego Zarządu Informacji na odcinku zwalniania pracowników z Organów: „W dniu, kiedy toczyła się rozprawa w GZL przeciwko kpt. Wysockiemu i por. Kuranowi w trybie pokazowym dla »niepoprawnych« oficerów Informacji, między innymi byli na niej z Zarządu Informacji Marynarki Wojennej por. Sahajdakiewicz i ppor. Łogaczow. W czasie przerwy obiadowej Sahajdakiewicz a z nim Łogaczow udał się na Pragę celem odwiedzenia krewnych czy też znajomego i nie zdążył wrócić na dalszą część rozprawy i to zauważył ppłk Frydman [szef Wydziału Specjalnego — Z.P.]. Kiedy ci się zjawili, ppłk Frydman natychmiast wezwał do swego gabinetu por. Sahajdakiewicza (byłem tam obecny) i zaczął: »ty skurwysynu szpiegu, jeszcze ci mało patrzeć na tamtych, zaraz znajdziesz się na ich miejscu« itp. Przerażony Sahajdakiewicz zaczął błagać wielkimi głosem: »stow. pułkowniku, darujcie, ja mam żonę i dwoje dzieci«, na co ten odpowiedział: »jaki ja dla ciebie towarzysz, ty skurwysynu« (tych słów Frydman używał często do aresztowanych, między innymi do kpt. Augustyniaka i por. Pryka). Dalej por. Sahajdakiewicz w przerażeniu padając na kolana prosił o darowanie mu, lecz został odepchnięty nogą przez Frydmana, a następnie odesłany wraz z Łogaczowem do celi więziennej, którego [chyba których — Z.P.] wyprowadził z gabinetu sierż. Guzek z KPZ-tu. Natychmiast po ich zatrzymaniu wydał mi dyspozycję, abym kolejno wezwał ich i przesłuchiwał na okoliczność kontaktu tego z Pragi i innych, które nawiasem mówiąc, szczegółowo zostały sprawdzone przez naszych pracowników z V-go Oddziału, przez organa Bezpieczeństwa i MO pod kątem czy są szpiegowskie. Po przeprowadzeniu śledztwa zostali oni ukarani na wniosek Frydmana 5-dniowym aresztem zwykłym i po odbyciu kary wypuszczeni do dalszej pracy na obiekcie”. ASWSW 1168/k/1: Raport z pracy Komisji dla zbadania działalności byłego Wydziału Specjalnego.

zatem dziwić się, że poddani takiemu naciskowi, a jednocześnie indoktrynowani politycznie i wyizolowani od reszty społeczności wojskowej, oficerowie ci stawali się okrutni i bezwzględni wobec swych ofiar. Należy przypuszczać, że zachowania takie wymuszane były częściowo strachem, a po części wyływały z przekonania o słuszności własnego postępowania. Trzeba dodać także, że w okresie od 1948 do 1954 r. (tzn. do chwili rozwiązania Wydziału Specjalnego) osadzono 82 oficerów Informacji²⁴, spośród których 6 skazano na karę śmierci, jednego na karę dożywotniego więzienia, zaś jeden popełnił w celi samobójstwo²⁵.

Wydział Specjalny przymykał natomiast oko na jaskrawe naruszanie prawa przez oficerów organów w stosunku do aresztowanych. Np. mimo kilkukrotnych dochodzeń przeciwko pplk. Mateli podejrzanemu o wymuszanie zeznań przy pomocy bicia, kary wymierzone temu oficerowi nie były przesadnie surowe — ograniczyły się do nagany lub aresztu domowego²⁶.

Liczne były także przypadki innych nadużyć. I tak np. pijany ppor. Władysław Pluszcz z Informacji WOP ukradł konia:

„Po ukończonej uczcie wraz z ośmioma żołnierzami pojechał do zamieszkaney przez Ukraińców wsi Olkuwek — —, by rozpedzić grupujących się Ukraińców tej wsi.

— — przejeżdżając koło pasących się koni dał rozkaz jednemu żołnierzowi zabrać jednego konia i sprzedać go.

Koń został zabrany i sprzedany za 19 500 zł, z tego ppor. Pluszcz kazał sobie wypłacić 5000 zł, resztę zaś kazał rozdzielić między pozostałych ośmiu żołnierzy.

Na drugi dzień Dowódca Komendy kazał aresztować szeregowca, który sprzedał konia i ppor. Pluszcz aresztował go ściągając przy tym pieniądze, których łącznie z posiadanymi wynosiło 16 000 zł — —

²⁴ Jak traktowano aresztowanych i sądzonych oficerów Informacji świadczy cytowana niżej notatka służbowa pplk Nowickiego z 12 grudnia 1956 złożona na ręce Komisji dla zbadania odpowiedzialności byłych pracowników Głównego Zarządu Informacji, Naczelnej Prokuratury Wojskowej i Najwyższego Sądu Wojskowego: „W sprawie kpt. Ciuńskiego występowałem jako jego obrońca z urzędu. Uważam, że wyznaczenie mnie na obrońcę przez b. Wydz. Spec. Gł. Zarządu Informacji było naruszeniem podstawowych praw, jakie kpt. Ciuńskiemu przysługiwały. O tym, że mam występować na rozprawie jako obrońca dowiedziałem się na pół godziny przed rozprawą. W tym stanie rzeczy nie zapoznałem się w ogóle z aktami śledztwa, a tylko zamieniłem z oskarżonym Ciuńskim parę słów już na sali rozpraw. O zarzucanych kpt. Ciuńskiemu zbrodniach usłyszałem z aktu oskarżenia oraz zeznań jedynego świadka, który go obciążał — Kamińskiego. Na tej podstawie broniłem kpt. Ciuńskiego, co oczywiście nie mogło być wystarczającym, raz z powodu braku kwalifikacji prawniczych, po drugie z uwagi na nie zapoznanie się z aktami śledztwa. O tym, że wina kpt. Ciuńskiego była bardzo problematyczna, przekonały mnie także po rozprawie słowa prokuratora pplk Głodka, który wyraził się do mnie: kapitanie, ratujcie chłopaka, trzeba wnieść skargę rewizyjną do wyroku. Wynika z tego, że prokurator, który oskarżał i żądał kary śmierci, nie był przekonany o winie kpt. Ciuńskiego. Zaznaczam, że po rozprawie więcej z kpt. Ciuńskim się nie zobaczyłem, pomimo dania mu obietnicy, że będę pisał skargę rewizyjną. Nie dopuścił do tego b. Wydział Specjalny, gdzie mi oświadczono, że moja rola obrońcy jest skończona i reszta do mnie nie należy”. NPW-Akta Komisji 0119, t. II: Notatka służbowa.

²⁵ Na karę śmierci skazano: ppor. Bolesława Pakułę (7 września 1948) — za kolaborację, kpt. Marcelego Ciuńskiego (22 stycznia 1949) — za przynależność do AK na Wileńszczyźnie, ppor. Wiesława Woźniaka (18 maja 1952) — za zamiar zdrady ojczyzny, ppor. Stefana Kalisza (21 maja 1952) — za zamiar zdrady ojczyzny, por. Tadeusza Kurana (2 lipca 1952) — za nadużycia gospodarcze, por. Waldemara Wysockiego (15 lipca 1952) — za nadużycia gospodarcze. Na dożywotnie więzienie skazano kpt. Józefa Larysa (18 lipca 1952). Samobójstwo popełnił ppor. Władysław Rupak (27 maja 1948). ASWSW 1169/k/1: Raport z pracy Komisji dla zbadania działalności byłego Wydziału Specjalnego; ASWSW 1959/k/6: Wykaz oficerów Informacji aresztowanych w latach 1948-1955.

²⁶ „Dnia 18 maja 1951 r. Szef Wydziału Informacji Garnizonu Katowice — mjr Matela otrzymał meldunek od oficera Informacji 4-go Batalionu Pracy, że jeden z żołnierzy twierdzi, iż nie podpisze Apelu Pokoju. Mjr Matela nie rozważwszy całokształtu sytuacji poprzez Oficera Informacji Batalionu przyczynił się do aresztowania w/wym. żołnierza przez D-two Batalionu. Mając na uwadze fakt, że mjr Matela nierozważnym postępowaniem przyczynił się do naruszenia zasady dobrowolności podpisywania Apelu, a przez współudział w bezpodstawnym areszcie naruszył praworządność ludową, narażając jednocześnie na szwank dobre imię Służby Informacji rozkazuje mjr Matelę Kazimierza — — ukarać 5-dniowym aresztem domowym”. ASWSW 1467/k/22: Rozkaz Szefa GZI MON nr 0120 z dnia 30.05.1951 r.

Ppor. Pluszcz zwrócił się do D-cy Komendy z pieniędzmi, lecz D-ca nie przyjął ich. Wówczas ppor. Pluszcz wyasygnował na użytek strażnicy 5000 zł, resztę zaś tj. 11 tysięcy złotych zużył dla swoich celów —

Biorąc pod uwagę szczerze demokratyczne nastawienie ppor. Pluszcza, jego poprzednią dobrą opinię, duży wkład w uzyskaniu niepodległości Polski w walkach z najeźdźcą niemieckim od 1943 r. — — rozkazuję — — ukarać nagana²⁷.

Nadużywali stanowiska także inni, wyżsi rangą oficerowie Informacji. Np. rozkaz Szefa GZI WP nr 177 z 15 października 1946 o odwołaniu z zajmowanych stanowisk szefa Oddziału Informacji M.W. RP ppłk Krakusa, z-cy szefa mjr Orupa, kierownika Sekcji Śledczej Oddziału kpt. Spieranskiego i szefa 1-szej Sekcji Oddziału kpt. Iniutina tak przedstawia porządki panujące w Oddziale:

„Płk Krakus i mjr Orup starali się kompromitować nawzajem jeden drugiego przed oczyma składu osobowego Oddziału — —, a także ustalono szereg faktów nadużycia władzy — —.

W lipcu 1946 r. w m. Gdynia był sprowokowany, a następnie zatrzymany mieszkaniec Warszawy Kokinaki [? — Z.P.] u którego w czasie rewizji było odebrane 200 000 zł bez dokumentalnego załatwienia, bez protokołu rewizji i materiałów zatrzymania.

W/g słów ppłk. Krakusa i mjr. Orupa odebrane u Kokinaki pieniądze zostały rozchodowane na gospodarstwo potrzeby Oddziału Informacji, na co nie ma żadnych rachunków.

W lipcu miesiącu 1946 r. u mieszkańca m. Gdyni — Grankowskiego, w czasie przeprowadzonej rewizji mieszkania, było odebrane 10 lit. wódki, 800 szt. papierosów, kilka kawałków mydła, a zgodnie z rozporządzeniem ppłk. Krakusa wszystko to zostało rozdane pracownikom operacyjnego Oddziału.

W końcu m-ca lipca 1946 r. została zatrzymana przez ppłk. Krakusa niejaka Bromerska w m. Gdyni, u której w czasie rewizji odebrano 5-ć fotoaparatów, z których jeden nie został zwrócony Bromerskiej przy jej zwolnieniu z pod straży.

W m-cu lutym-marcu 1946 r. w czasie przeprowadzonej rewizji mieszkania u aresztowanego Granowicza-Modelskiego, mjr Orup jako jeden z przeprowadzających rewizję — przywłaszczył sobie motocykl oraz aparat radiowy, które to przedmioty zostały później sprzedane za 10 000 zł.

Mjr Orup dopuszczał się libacji i nadmiernego użycia alkoholu i to wraz z podporządkowanymi mu pracownikami w czasie służby, potem uczestniczył w bójkach, czym całkowicie siebie skompromitował w oczach podległych mu pracowników²⁸.

O całkowitej utracie wszelkich zasad moralnych i honoru oficera mogą świadczyć fakty przywłaszczenia przez niektórych oficerów kosztowności znajdujących się w deponicje GZI, a należących do aresztowanych i skazanych:

„1. Wykaz rzeczy wartościowych wydanych z depozytów znajdujących się w Wydziale Finansów [GZI - Z.P. Pierwsze — nazwisko właściciela depozytu, następnie rodzaj depozytu, komu wydano, losy właściciela].

- Czajkowski Czesław — 2 zegarki kieszonkowe — 5 sekcja — KS 20.11.1944 r.
- Gałas Jakub — 1 zegarek kieszonkowy — 5 sekcja — zmarł jesienią 1944 r.
- Szestakowicz Piotr — 1 zegarek na rękę — 5 sekcja — KS 1944 r.
- Baczyński — 1 zegarek — 5 sekcja — KS 13.02.1945 r.
- Litwinowicz — 2 zegarki kieszonkowe — 5 sekcja — dezertor 1945 r.
- Bajblil J. — 7 zegarków — 5 sekcja — dezertor 1945 r.
- Bajzirowicz Józef — 4 zegarki — 5 sekcja — dezertor 1945 r.

²⁷ ASWSW 1467/k/6: Rozkaz Szefa GZI WP nr 159 z dnia 22 września 1946.

²⁸ „ — w dniu pracy 14 października br. mjr Orup wziął ze sobą Szefa Sekcji Śledczej kpt. Spieranskiego i Szefa 1-szej Sekcji kpt. Iniutina i pod pretekstem przeprowadzenia pokazowego werbunku udał się z nimi do jednej z piwiarni, gdzie przebywali od godz. 9-tej do godz. 8-ej pijąc ponad miarę alkohol. Po tym kpt. Spieranski będąc w mocno nietrzeźwym stanie zainicjował bójkę na ulicy z Oficerem polit. wych. Marynarki Wojennej RP. W rezultacie wywiązanej przez kpt. Spieranskiego bójki, wmieszał się do niej mjr Orup, a także przy tym obecny kpt. Iniutin. Kpt. Spieranski rzucił bojowy granat, którego wybuch dzięki przypadkowi nie pociągnął za sobą ofiar. Patrol D-cy Garnizonu m. Gdyni rozbroił i zatrzymał wszystkich uczestników bójki”.

— Stuszyński Mieczysław — 1 zegarek — 5 sekcja — 10 lat 3.07.1945 r.
 — Szary Fryderyk — 1 zegarek kieszonkowy, moneta 10 rbl złota — 5 sekcja, plk. Krzemień — KS
 wykonany

— Datner Leon — 100 koron czeskich — plk Wozniesiński — Anglik z Belgii, konfiskata zarządzona
 przez szefa GZI 16.10.1946 r.

— Berliner Leon — 900 koron czeskich, 417,66 gr złota — plk Wozniesiński, Dom WP — bez wyroku

— Diubicki B. — 1 zegarek kieszonkowy — 5 sekcja — zabił się

— Oddz. Inf. MW — 230 dol. amerykańskich, 65 dol. amerykańskich — II Oddział Sztabu Generalnego,
 wydatki operacyjne (agent)

— Wydz. Inf. Poznań — 3 zegarki — 5 sekcja

— Apisz — 1 zegarek — mjr Sarnowski (sprzedane) — zabity 02.1948 r.

— Brańczyk Wiktor — 9 zegarków — oficerom tytułem premii — skierowany do Moskwy

2. Wykaz oficerów nagrodzonych wiecznymi piórami z depozytu.

— plk Wozniesiński D. — 1	— ppłk Pieskow Jan — 1
— plk Lewkowicz S. — 1	— ppłk Puszkow W. — 1
— ppłk Charchota A. — 1	— ppłk Iljin S. — 1
— ppłk Moran P. — 1	— mjr Mironow M. — 1
— ppłk Borszczow A. — 1	— mjr Sołopienko M. — 1
— ppłk Dianow M. — 1	— por. Ulianicka N. — 1
— ppłk Prystupa M. — 1	

3. Wykaz pracowników nagrodzonych zegarkami.

— ppłk Małkowski — 1	— kpt. Kalakin — 1
— ppłk Kodaczygow — 1	— kpt. Radziecki — 1
— mjr Nagorny — 1	— st. sierż. Nieznanowski — 1
— mjr Iniutin — 1	— st. sierż. Antoszewski — 1
— kpt. Dubrowski — 1	

4. Wykaz rzeczy wartościowych wydanych z depozytów znajdujących się w Wydziale Finansów.

Komu wydano	Co wydano, ilość	Z czyjego depozytu
plk Krzemień	Moneta złota 10 rbl	Szary F.
plk Szerszeń	Siedem monet 5 rbl złotych	Oddz. Inf. Łódź
Prustupa	Dwie monety 5 rbl złote	Oddz. Inf. Łódź
plk Krzemień	Moneta złota 10 rbl	OZI nr 1
II Oddz. Szt. Gen.	190 dol. am. w złocie	OZI nr 4
	200 rbl w złocie	
	50 M w złocie	
	10 M w srebrze ²⁹ .	

Innego rodzaju nadużyciem było wysyłanie za granicę podległych oficerów, aby tam na czarnym rynku dokonali zakupów dla szefa GZI. Wypadek taki miał miejsce w styczniu 1947 r., gdy ówczesny szef GZI wysłał w tym celu do Berlina por. Witka, którego zaopatrzył w 500 tys. marek, wartych wówczas ponad 470 tys. złotych. Oficer ten dokonał zakupów rozmaitych luksusowych wówczas towarów (m.in. płaszcz skórzany, skóry chromowe na buty, materiały na sukienki, bielizna damska, pończochy, garnitury, koszule, odzież dziecięca itp.) za prawie 430 tys. złotych. Część tych łupów mógł zatrzymać dla siebie. Można sądzić, że oficjalnym powodem tej „wyprawy po złote runo” miały być zakupy dla GZI, gdyż przywieziono także trzy samochody i kilka aparatów fotograficznych³⁰.

Na zewnątrz, przy kontaktach z innymi osobami czy instytucjami, oficerów Infor-
 macji cechowała buta. Pewni byli swojej pozycji w siłach zbrojnych, toteż niejednokrot-

²⁹ ASWSW 1957/k/9: Różne dokumenty depozytowe za 1945, 1946 i 1947 r.

³⁰ Tamże.

nie okazywali pogardę nawet w stosunku do osób, które formalnie sprawowały nadzór nad pracą Informacji. Oto przykład:

„W dniu 30 listopada 1946 r. Szef 1-szej Sekcji 3-go Oddziału Głównego Zarządu Informacji Wojska Polskiego, major Smolikow udał się do Naczelnej Prokuratury Wojskowej w celu uzyskania sankcji na areszt zatrzymanych »K« i »E«.

W Naczelnej Prokuraturze Wojskowej mjr Smolikow zwrócił się w tej sprawie do Szefa Wydziału Nadzoru Prokuratorskiego nad Sprawami Szczególnymi — ppłk. Halskiego — jako właściwego do udzielenia sankcji na areszt, lecz zamiast rzeczowego omówienia i załatwienia sprawy mjr Smolikow w gabinecie ppłk. Halskiego i w obecności podwładnych ostatniemu prokuratorów Naczelnej Prokuratury Wojskowej dopuścił się wielce nietaktownego i ordynarnego występu grożąc mu aresztowaniem i oświadczając, że przyszedł właśnie aresztować go. Nie zadowolony się ubliżeniem ppłk. Halskiemu i poniżeniem go w oczach jego podwładnych, mjr Smolikow zaczął zarzucać ppłk. Halskiemu, że zwolnił z więzienia niejaką aresztowaną »O«, a gdy ppłk. Halski w odpowiedzi oświadczył, że zupełnie nie jest znane władzom więziennym, gdzie aresztowana »O« była osadzona i o zwolnieniu takowej nic mu wiadomym nie jest, Smolikow rzucił replikę, że ppłk. Halski znany jest nie tylko władzom więziennym, lecz w większym stopniu i w odpowiednim świetle Głównemu Zarządowi Informacji Wojska Polskiego, przez co dał do zrozumienia, że Główny Zarząd Informacji WP jest jakoby w posiadaniu kompromitujących materiałów na ppłk. Halskiego i że ten ostatni jest rozpracowany przez organy Informacji³¹.

Podobne przykłady można by mnożyć. Jednym z drastyczniejszych wydaje się przypadek ppor. Ludwika Felmura, oficera Informacji Zjednoczonej Szkoły Lotniczej:

„— w dniu 10 marca 1947 r., będąc zupełnie pijanym, na obiekcie w m. Radom (2-ga eskadra) sprawdzał posterunki i zatrzymał 14-letniego Jadczaaka Franciszka, którego zaprowadził do Sztabu 2-jej Eskadry, gdzie począł go przesłuchiwać a następnie bić, nie mając ku temu żadnych podstaw.

Kiedy Zastępca Dowódcy 2-jej Eskadry do spraw Pol.-Wych. kpt. Gaczowski chciał ustalić osobę ppor. Felmera [sic!], ostatni usiłował użyć posiadaną przez niego broń, nie chcąc tym samym dopuścić do sprawdzenia jego dokumentów³².

Znacznie trudniej jest przedstawić sylwetki oficerów radzieckich służących w organach Informacji, a to z powodu braku materiałów charakteryzujących tę grupę w całości. W Oddziale Kadry byłego Szefostwa WSW zachowało się zaledwie 21 kart ewidencji personalnej tej grupy oficerów. Ponieważ z innych źródeł uzyskaliśmy jeszcze dane odnośnie trzech kolejnych oficerów, w sumie analizie mogłem poddać 24 oficerów, a więc zaledwie 1,2% wszystkich oficerów radzieckich służących w organach Informacji w latach 1943-1956. W tym okresie przewinęło się przez organa 2002 oficerów, podoficerów i szeregowych Armii Radzieckiej³³, a przypomnijmy, że 700 oficerów wyjechało do ZSRR w latach 1945-1948. Ponieważ w 1949 r. w Informacji pozostało jeszcze 31 oficerów radzieckich, zaś na podstawie innych dokumentów wiadomo, że w latach 1949-1954 ubyło z Informacji 42 oficerów radzieckich, można zatem przyjąć, że w latach 1949-1954 przybyła do Polski nieliczna, zaledwie jedenastoosobowa grupa radzieckich

³¹ ASWSW 1467/k/6: Rozkaz Szefa GZI WP nr 249 z dnia 10 grudnia 1946 r. Smolikow został oczywiście surowo ukarany — otrzymał naganę i przeniesiony został na stanowisko szefa 3 sekcji Oddziału Informacji WOP.

³² ASWSW 1467/k/8: Rozkaz Szefa GZI WP nr 0109 z dnia 3 kwietnia 1947. Oto kolejne przykłady: „W nocy z dnia 29 na 30-go czerwca 1949 r. mjr Kornel [Jerzy Kornel — wówczas szef Wydziału Informacji Garnizonu Toruń — Z.P.] będąc w Garnizonowym Klubie Oficerskim w Toruniu zachował się nietaktownie wobec d-cy 68 PAH mjr Kucharskiego i dopuścił się nadużycia władzy, pozwalając podległym mu oficerom Informacji wyprowadzić w/w z lokalu, a następnie bez żadnego uzasadnionego powodu aresztować”. ASWSW 1467/k/13: Rozkaz I-go Wiceministra Obrony Narodowej nr 0173 z dnia 11 sierpnia 1949. „Kpt. Rajski [kierownik sekcji Informacji Oficerskiej Szkoły Artylerii nr 1 — Z.P.] na przestrzeni ubiegłych miesięcy zachowywał się nietaktownie wobec Komendanta Ofic. Szk. Art. nr 1 gen. Laszko i jego Z-cy do spraw politycznych mjr Poterejko wprowadzając rozdźwięki służbowe i podrywając ich autorytet”. ASWSW 1467/k/17: Rozkaz Szefa GZI WP nr 0114 z dnia 11 maja 1950.

³³ Na podstawie wykazu oficerów radzieckich służących w organach Informacji w latach 1943-1956 (rękopis w języku rosyjskim, brulion), przechowywanego w ASWSW (bez sygnatury).

oficerów kontrwywiadu. Z tej 42-osobowej grupy 7 oficerów odkomenderowano do ZSRR, 33 przyjęło obywatelstwo polskie, 2 zaś ubyło z innych przyczyn³⁴. Na podstawie posiadanych dokumentów można stwierdzić, że w grupie 24 analizowanych oficerów radzieckich pięciu oddelegowano do WP w 1943 r., trzynastu w 1944 r., jeden przybył w 1945 r., trzech w 1952 r., dwóch w 1953 r. Większość (15) w momencie rozpoczęcia służby w WP była oficerami młodszymi, siedmiu to oficerowie starsi. Tylko jeden z tej grupy był podoficerem (starszy sierżant), zaś o jednym brak danych. Czternastu miało ukończone w ZSRR szkoły służb specjalnych (8 — szkoła NKWD, 2 — szkoła NKGB lub MGB, 2 — szkoła NKWD i NKGB, 1 — Wyższa Szkoła NKWD, 1 — Wyższa Szkoła NKGB). Dziesięciu ukończyło je w okresie przedwojennym, pięciu w latach wojny, a dwóch po wojnie. Pięciu kolejnych ukończyło inne szkoły oficerskie, trzech nie miało ukończonych żadnych szkół wojskowych, zaś o dwóch pozostałych brak danych. Przeważali wśród nich Rosjanie (10), kolejne grupy to Ukraińcy (8), Polacy (2), Białorusin i Łotysz. O narodowości dwóch oficerów brak danych. Opuszczali Polskę wszyscy jako oficerowie starsi — 13 podpułkowników i 11 pułkowników; trzech wyjechało w 1953 r., a 21 w 1954 r.

Oficerowie radzieccy, którzy napłynęli do organów Informacji po 1949 r. zajmowali w niej eksponowane stanowiska. I tak w latach 1950-1954 ściśle kierownicze stanowiska (tzn. szefów GZI i ich zastępców, szefów Oddziałów-Zarządów, szefów OZI i ich zastępców oraz komendantów OSInf.) piastowało w sumie 61 oficerów, spośród których 29 to oficerowie radzieccy (47,5%). Podobny odsetek oficerów radzieckich zajmował tylko szefowskie stanowiska (łącznie z zastępcami szefów GZI) — spośród 35 oficerów na tych etatach 15 to przybyłe z ZSRR (42,9%). Trzeba jednak zauważyć, że stanowiska szefów GZI były obsadzone przez oficerów polskich w większym procencie, wśród 15 oficerów tylko 5 to oficerowie radzieccy.

W powojennej historii organów Informacji odsetek oficerów radzieckich na zasadniczych stanowiskach kierowniczych (szefowie GZI i ich zastępcy, szefowie Wydziałów-Oddziałów-Zarządów GZI i ich zastępcy, komendanci OSInf., szefowie OZI i ich zastępcy) był następujący: stanowiska te piastowało 178 oficerów spośród których 96 to oficerowie radzieccy (53,9%). Wśród szefów (łącznie z zastępcami szefów GZI) odsetek ten wynosił 56% (na 91 oficerów 51 radzieckich). W samym GZI na stanowiskach kierowniczych (z zastępcami włącznie) odsetek oficerów radzieckich był jeszcze wyższy i wynosił 58,4% (na 77 oficerów 45 radzieckich), zaś bez zastępców (lecz z zastępcami szefów GZI) wynosił 57,5% (na 40 oficerów 23 radzieckich). W okręgowych placówkach Informacji odsetek ten przedstawiał się następująco: stanowiska szefów i zastępców piastowało 95 oficerów, a wśród nich 48 radzieckich (50,5%), zaś tylko szefowskie 48 oficerów, w tym 24 radzieckich (50,0%).

Przeanalizujmy jeszcze odsetek oficerów polskich pochodzenia żydowskiego zajmujących kierownicze stanowiska w organach. Wymienione wcześniej zasadnicze stanowiska kierownicze, zajmowało w latach 1945-1956 30 oficerów polskich pochodzenia żydowskiego (16,9%). Stanowiska wyłącznie szefowskie (łącznie z zastępcami szefów GZI) zajmowało 17 oficerów tego pochodzenia (18,7%). Stanowiska kierownicze w GZI (z zastępcami włącznie) zajmowało 16 oficerów polskich pochodzenia żydowskiego (20,8%), zaś bez zastępców (lecz z zastępcami szefów GZI) 9 oficerów tego pochodzenia (22,5%).

*

³⁴ E. N a l e p a, *Oficerowie radzieccy w Wojsku Polskim w latach 1943-1968 Studium wojskowo-historyczne*, Warszawa 1992, część I, s. 109.

Podsumowując rozważania o kadrach organów Informacji należy stwierdzić, że były one starannie dobierane, przy czym podstawowym kryterium nie były umiejętności czy wykształcenie, lecz pochodzenie klasowe i nienaganna przeszłość polityczna. Zarówno wykształcenie jak i umiejętności fachowe ogromnej większości oficerów Informacji stały na niskim poziomie, co było spowodowane krótkim okresem szkolenia w Oficerskiej Szkole Informacji, jak i brakiem możliwości doksztalcenia. W 1955 r. prawie co dziesiąty oficer Informacji nie miał elementarnego przeszkolenia kontrwywiadowczego. Uprzywilejowana pozycja Informacji w siłach zbrojnych powodowała natomiast liczne wypaczenia, wyrażające się przede wszystkim w lekceważeniu pozostałej kadry, aroganckim i brutalnym jej traktowaniu. Należy także stwierdzić, że kadra organów Informacji poddawana była naciskowi ze strony Wydziału Specjalnego, który miał wymusić na niej pożądane postawy.

W świetle przedstawionych faktów uzasadniona zatem wydaje się teza, że Informacja nie była w stanie wypełniać zadań kontrwywiadowczych ze względu na brak takich możliwości: nie wyszkolona i źle wykształcona kadra oficerska nie mogła podołać takim zadaniom. Nadawała się natomiast świetnie do politycznego nadzoru pozostałych wojskowych.

ANEKS

OBSADA PERSONALNA WAŻNIEJSZYCH STANOWISK W ORGANACH INFORMACJI W LATACH 1945 - 1957.

1. Szefowie Głównego Zarządu Informacji

plk Piotr Kozuszko	— 10.09.1944	— ?.12.1945
plk Jan Rutkowski	— ?.12.1945	— 1.05.1947
plk Stefan Kuhl	— 1.05.1947	— 6.06.1950
plk Dymitr Wozniesiński	— 6.06.1950	— 21.12.1953
plk Karol Bąkowski	— 21.12.1953	— 10.12.1956
plk Aleksander Kokoszyn	— 10.12.1956	— 10.01.1957

2. Zastępcy szefa Głównego Zarządu Informacji

plk Iwan Poniedziałnikow	— 10.09.1944	— ?.12.1945
plk Franc Bycan	— ?.01.1945	— ?.06.1946
plk Adam Gajewski	— ?.12.1945	— ?.12.1946
plk Eugeniusz Zadrzyński	— ?.08.1945	— ??.1946
plk Anatol Fejgin	— 15.08.1945	— 1.05.1950
plk Dymitr Wozniesiński	— 21.09.1946	— 6.06.1950
plk Antoni Skulbaszewski	— 27.07.1950	— 27.07.1954
plk Jerzy Dobrowolski	— 1.05.1950	— ?.06.1953
plk Władysław Kochan	— 25.04.1954	— 15.10.1954
plk Edward Radzieńczak	— 26.07.1955	— 10.01.1957
plk Michał Goleniewski	— 14.12.1955	— 10.12.1956
pplk Tadeusz Pietrzak	— 10.12.1956	— 10.01.1957

3. Szefowie Oddziału (Zarządu) i Głównego Zarządu Informacji

plk Władysław Curanow	— 09.1944	— 09.1946
plk Aleksander Kokoszyn	— 09.1946	— 12.1948
pplk Witalij Puszcow	— 12.1948	— 12.1950
plk Ignacy Krzemień	— 12.1950	— 12.1952
plk Paweł Karalun	— 12.1952	— 05.1954
plk Jerzy Szerszeñ	— 05.1954	— 08.1956

4. Zastępcy szefa Oddziału (Zarządu) I G Z I

plk Wiktor Fitałow	— 09.1944	— 12.1945
plk Nikołaj Dianow	— 09.1946	— 11.1947
pplk Wincenty Klupiński	— 02.1948	— 04.1948
pplk Eugeniusz Wyszkowski	— 04.1948	— 08.1949
plk Paweł Karalun	— 10.1949	— 12.1953
plk Nikołaj Żurin	— 12.1953	— 05.1954
pplk Aleksander Synaj	— 07.1954	— 09.1954
mjr Edmund Buła	— 11.1954	— 09.1955

5. Szefowie Oddziału (Zarządu) II Głównego Zarządu Informacji

plk Adam Gajewski	— 09.1944	— 12.1945
plk Ignacy Krzemień	— 12.1945	— 12.1950
pplk Aleksandr Andruszewicz	— 12.1950	— 02.1952
plk Grigorij Nikonienko	— 02.1952	— 12.1953
plk Edward Radzieńczak	— 12.1953	— 07.1955

6. Zastępcy szefa Oddziału (Zarządu) II G Z I

plk Piotr Gulenko	— 09.1944	— 08.1945
plk Ignacy Krzemień	— 08.1945	— 12.1945
pplk Jakow Kotienkow	— 12.1945	— 12.1947
pplk Naum Lewandowski	— 01.1948	— 08.1949
pplk Stefan Sarnowski	— 12.1950	— 12.1952
pplk Aleksander Andruszewicz	— 12.1952	— 12.1953
plk Grigorij Nikonienko	— 12.1953	— 05.1954
pplk Ludwik Mochejski	— 05.1954	— 06.1954
pplk Jerzy Sateja	— 11.1954	— 11.1954

7. Szefowie Oddziału (Zarządu) III Głównego Zarządu Informacji

plk Fiodor Azarow	— 09.1944	— 11.1945
mjr Michaił Inoziemcow	— 11.1945	— 06.1946
pplk Nikołaj Prystupa	— 06.1946	— 02.1948
plk Jerzy Fonkowicz	— 02.1948	— 11.1949
plk Stiepan Lewkowicz	— 02.1950	— 08.1951
plk Nikołaj Żurin	— 02.1952	— 12.1953

8. Zastępcy szefa Oddziału (Zarządu) III G Z I

pplk Fiodor Twierdochlebow	— 09.1944	— 06.1945
mjr Michaił Inoziemcow	— 06.1945	— 11.1945
mjr Jerzy Fonkowicz	— 11.1945	— 03.1946
mjr Iwan Pieriebrionow	— 03.1946	— 02.1947
plk Aleksandr Borszczow	— 02.1947	— 07.1948
pplk Paweł Karalun	— 07.1948	— 10.1948
pplk Iwan Pieskow	— 10.1948	— 07.1950
pplk Anatolij Charchota	— 07.1950	— 10.1951
plk Edward Radzieńczak	— 11.1951	— 12.1953

9. Szefowie Oddziału (Zarządu) IV Głównego Zarządu Informacji

plk Konstantin Łabanow	— 09.1944	— 04.1945
plk Piotr Szpakowski	— 04.1945	— 02.1946
pplk Sergiusz Malkowski	— 02.1946	— 07.1948
plk Władysław Kochan	— 26.07.1948	— 25.04.1954

10. Zastępcy szefa Oddziału (Zarządu) IV GZI

ppłk Anatolij Targonski	— 10.1944	— 12.1945
ppłk Fiodor Rebrionow	— 12.1945	— 10.1947
ppłk Paweł Karalun	— 02.1948	— 07.1948
mjr Mateusz Frydman	— 09.1948	— 06.1951
ppłk Mieczysław Notkowski	— 06.1951	— 07.1955

11. Szefowie Oddziału V Głównego Zarządu Informacji

mjr Władimir Lukin	— 10.1944	— 02.1947
ppłk Wincenty Klupiński	— 02.1947	— 05.1948
mjr Iwan Botanow	— 05.1948	— 01.1950
ppłk Edmund Waśko	— 01.1950	— 11.1952
mjr Waclaw Kryński	— 11.1952	— 11.1955

12. Zastępcy szefa Oddziału V GZI

kpt. ? Zajaszniukow	— 10.1944	— 10.1945
ppłk Wincenty Klupiński	— 10.1945	— 02.1947
mjr Iwan Botanow	— 02. 1947	— 05.1948
ppłk Ławrientij Sokołowski	— 03.1953	— 06.1954
mjr Jan Bitner	— 06.1954	— 01.1955
kpt. Zygmunt Węgorzewski	— 01.1955	— 11.1955

13. Szefowie Wydziału Specjalnego Głównego Zarządu Informacji

ppłk Andriej Szydłowski	— 08.1945	— 12.1947
ppłk Waclaw Ługowski	— 06.1948	— 04.1950
ppłk Mieczysław Broda	— 04.1950	— 06.1951
ppłk Mateusz Frydman	— 06.1951	— 04. 1953
mjr Edward Umer	— 04. 1953	— 09.1954

14. Komórka Organizacyjna przy kierownictwie GZI

A. Sekretariat (1952 — 1954)

ppłk Iwan Korziuk	— 05.1952	— 06.1954
-------------------	-----------	-----------

B. Oddział Organizacyjny (od 1954 r.).

plk Isser Rabinowicz	— 06.1954	— 12.1956
----------------------	-----------	-----------

15. Szefowie Oddziału Kadr Głównego Zarządu Informacji

ppłk Cyryl Pogriebnia	— 09.1944	— 01.1946
plk Jerzy Dobrowolski	— 01.1946	— 12.1947
plk Stefan Oleniak	— 12.1947	— 09.1949
ppłk Robert Knapp	— 09.1949	— 01.1950
ppłk Józef Wargin	— 01.1950	— 06.1951
plk Stefan Oleniak	— 06.1951	— 06.1954
plk Robert Knapp	— 06.1954	— 7.1955

16. Zastępcy szefa Oddziału Kadr GZI

kpt. Nikołaj Szumiejko	— 03.1945	— 11.1945
kpt. Aleksiej Mańko	— 11.1945	— 12.1945
kpt. Wiesław Gołębiak	— 09.1954	— 7.1955

17. Komendanci Oficerskiej Szkoły Informacji

ppłk Konstantin Łabanow	— 08.1945	— 01.1946
ppłk Andriej Matuszyn	— 01.1946	— 12.1947
płk Jerzy Dobrowolski	— 12.1947	— 11.1949
ppłk Norbert Krasnosielski	— 11.1949	— 02.1951
płk Piotr Moran	— 02.1951	— 06.1954
płk Władysław Halbersztadt	— 10.1954	— 12.1956

18. Szefowie Wydziału Informacji 1 Armii Wojska Polskiego

płk Piotr Kożuszko	— 1.04.1944	— 30.09.1944
płk Dymitr Wozniesiński	— 1.10.1944	— do rozformowania

19. Szefowie Wydziału Informacji 2 Armii Wojska Polskiego

płk Władimir Guro	— 20.08.1944	— 8.04.1945
płk Michaił Zajcew	— 9.04.1945	— do rozformowania

20. Szefowie Okręgowego Zarządu Informacji nr 1 (Warszawa)

płk Michaił Rymza	— 25.08.1945	— 10.04.1946
mjr Jerzy Fonkowicz	— 10.04.1946	— 15.08.1947
płk Bolesław Jeleń	— 15.08.1947	— 15.07.1949
ppłk Naum Lewandowski	— 15.07.1949	— 23.07.1949
ppłk Jerzy Szerszeń	— 23.07.1949	— 15.08.1951
płk Stiepan Lewkowicz	— 15.08.1951	— 6.06.1954
płk Stefan Oleniak	— 6.06.1954	— 09.1954
ppłk Tadeusz Kurowski	— 11.1954	— 12.1956

21. Zastępcy szefa OZI nr 1

mjr Ignacy Krakus	— 30.11.1945	— 15.05.1946
mjr Anatolij Charchota	— 15.05.1946	— 08.1950
ppłk Władimir Sokół	— 08.1950	— 01.1951
ppłk Iwan Pieskow	— 01.1951	— 10.1951
mjr Tadeusz Kurowski	— 01.1952	— 02.1954

22. Szefowie Okręgowego Zarządu Informacji nr 2 (Bydgoszcz)

ppłk Zygmunt Okręt	— 08.1945	— 11.1945
płk Dymitr Wozniesiński	— 20.11.1945	— 21.09.1946
ppłk Nikołaj Kodaczygow	— 21.09.1946	— 06.1948
mjr Jerzy Szerszeń	— 06.1948	— 05.1949
ppłk Nikołaj Dianow	— 05.1949	— 01.1950
ppłk Aleksandr Borszczow	— 07.1950	— 06.1954
ppłk Ludwik Mochejski	— 06.1954	— 12.1956

23. Zastępcy szefa OZI nr 2

mjr Konstantin Chomien	— 07.1945	— 11.1945
mjr Grigorij Riabych	— 11.1945	— 09.1946
mjr Nikołaj Sajko	— 09.1946	— 11.1947
mjr Jerzy Szerszeń	— 11.1947	— 03.1948
mjr Michaił Mironow	— 03.1948	— 06.1949
mjr Stefan Ledwig	— 06.1949	— 01.1950
mjr Mieczysław Notkowski	— 12.1950	— 06.1951
ppłk Aleksander Synaj	— 06.1951	— 07.1954
mjr Zygmunt Szyfler	— 07.1954	— 06.1955

24. Szefowie Okręgowego Zarządu Informacji nr 3 (Poznań)

plk Michaił Zajcwe	— 10.1945	— 12.1946
pplk Piotr Moran	— 01.1947	— 05.1947
mjr Władysław Kochan	— 05.1947	— 07.1948
pplk Jan Chlebosz	— 07.1948	— 05.1949

25. Zastępcy szefa OZI nr 3

pplk Michaił Pieregudow	— 09.1945	— 01.1946
mjr Robert Knapp	— 09.1946	— 04.1947
pplk Piotr Moran	— 03.1948	— 06.1949

26 Szefowie Okręgowego Zarządu Informacji nr 4 (Wrocław)

plk Franc Bycan	— 10.1945	— 09.1946
plk Bolesław Jeleń	— 09.1946	— 08.1947
pplk Stiepan Lewkowicz	— 08.1947	— 02.1950
pplk Nikołaj Dianow	— 02.1950	— 03.1954
pplk Jerzy Mrówczyński	— 04.1954	— 12.1956

27. Zastępcy szefa OZI nr 4

pplk Iwan Judin	— 10.1945	— 12.1945
pplk Bolesław Jeleń	— 01.1946	— 09.1946
mjr Anton Brieziemski	— 01.1946	— 04.1946
pplk Stiepan Lewkowicz	— 04.1946	— 08.1947
mjr Robert Knapp	— 08.1947	— 03.1948
pplk Karol Wańkiewicz	— 03.1948	— 10.1948
mjr Aleksander Synaj	— 01.1949	— 06.1951
mjr Jerzy Mrówczyński	— 06.1951	— 04.1954
pplk Władysław Godlewski	— 05.1954	— 09.1956

28. Szefowie Okręgowego Zarządu Informacji nr 5 (Kraków)

mjr Konstantin Czewałow	— 10.1945	— 11.1945
plk Piotr Jewsiukow	— 20.11.1945	— 1.02.1946
mjr Michaił Inoziecmow	— 1.02.1946	— 7.09.1946
mjr Grigorij Riabych	— 7.09.1946	— 20.11.1946
plk Piotr Szpakowski	— 20.11.1946	— 10.06.1948
pplk Wincenty Klupiński	— 10.06.1948	— 12.02.1949
pplk Aleksandr Borszczow	— 12.02.1949	— 1.07.1950
pplk Stefan Ledwig	— 1.07.1950	— 31.10.1953

29. Zastępcy szefa OZI nr 5

mjr Piotr Moran	— 11.1945	— 03.1946
pplk Grigorij Riabych	— 4.01.1947	— 1.03.1947
pplk Lucjan Partyński	— 1.03.1947	— 11.06.1948
pplk Aleksandr Borszczow	— 11.06.1948	— 12.02.1949
mjr Józef Mikołajczyk	— 24.05.1949	— 8.12.1949
pplk Iwan Pieskow	— 1.07.1950	— 25.02.1952
pplk Fiodor Ruchajło	— 25.02.1952	— 05.1954

30. Szefowie Okręgowego Zarządu Informacji nr 6 (Łódź)

pplk Piotr Jewsiukow	— 05.1945	— 12.1945
plk Zygmunt Okręt	— 12.1945	— 09.1946

31. Zastępcy szefa OZI nr 6

ppłk Aleksander Kokoszyn	— 09.1945	— 09.1946
--------------------------	-----------	-----------

32. Szefowie Okręgowego Zarządu Informacji nr 7 (Lublin)

ppłk Iwan Judin	— 03.1945	— 03.1946
ppłk Piotr Gulenko	— 03.1946	— 08.1946
ppłk Grigorij Koszynychin	— 08.1946	— 11.1947
ppłk Nikołaj Dianow	— 11.1947	— 05.1949

33. Zastępcy szefa OZI nr 7

ppłk Piotr Gulenko	— 08.1945	— 10.1945
ppłk Aleksiej Adamczuk	— 03.1946	— 04.1946
mjr Wacław Ługowski	— 09.1946	— 04.1947
mjr Wiktor Krasnowiecki	— 04.1947	— 12.1947
mjr Mieczysław Turkiewicz	— 03.1948	— 02.1949

34. Szefowie Okręgowego Zarządu Informacji nr 8 (Gdynia)

ppłk Wiktor Filatow	— 09.1945	— 05.1946
mjr Ignacy Krakus	— 05.1946	— 10.1946
mjr Władysław Kochan	— 10.1946	— 05.1947
mjr Jerzy Kilianowicz	— 05.1947	— 06.1949
ppłk Nikołaj Prystupa	— 06.1949	— 09.1949
ppłk Stefan Oleniak	— 09.1949	— 06.1951
ppłk Jerzy Szerszeń	— 06.1951	— 05.1954
ppłk Józef Mikołajczyk	— 05.1954	— 12.1956

35. Zastępcy szefa OZI nr 8

ppłk Walentin Jewtiuchow	— 10.1945	— 03.1946
mjr Grigorij Riabych	— 03.1946	— 06.1946
kpt. Josif Orup	— 05.1946	— 10.1946
mjr Grigorij Baldyrew	— 10.1946	— 06.1947
ppłk Nikołaj Prystupa	— 09.1949	— 10.1951
ppłk Anatolij Charchota	— 10.1951	— 06.1954
mjr Edward Poradko	— 06.1954	— 07.1955

36. Szefowie Okręgowego Zarządu Informacji nr 9 (Warszawa; wojska lotnicze)

ppłk Aleksander Bas	— 15.10.1946	— 06.1947
ppłk Eugeniusz Wyszowski	— 06.1947	— 05.1949
plk Jerzy Szerszeń	— 05.1949	— 07.1949
ppłk Naum Lewandowski	— 07.1949	— 05.1953
ppłk Edmund Waśko	— 09.1953	— 07.1955

37. Zastępcy szefa OZI nr 9

kpt. Taras Archipow	— 06.1946	— 08.1946
mjr Aleksander Synaj	— 08.1946	— 12.1947
mjr Władimir Donskij	— 12.1947	— 03.1949
ppłk Mitrofan Sołopienko	— 03.1949	— 11.1952
ppłk Nikołaj Nagłow	— 05.1953	— 06.1954
plk Lucjan Partyński	— 06.1954	— 09.1956